

10. Levites E.V., Denisova F.Sh., Kirikovich S.S., Judanova S.S. (Maletskaya S.S.) Ratios of phenotypes at the *Adh1* locus in the apozygotic offspring in sugarbeet (C_1 generation) // Sugar Tech. - 2000. - vol. 2, № 4. - P. 26-30.
11. Cionini P.G., Cavallini A., Corsi R., Fogli M. Comparison of homologous polytene chromosome in *Phaseolus cocineus* embryo suspensor cells: morphological, autoradiographic and -cytophotometric analyses // Chromosoma. - 1982. - vol. 86. - P. 383–396.
12. Levites E.V., Kirikovich S.S. Natural genetic sampling: a new approach to the study of agamospermy in pollen-sterile sugar beet (*Beta vulgaris* L.) plants // Sugar Tech. - 2005. - vol. 7, № 4. - P.145–149.
13. Levites E.V., Kirikovich S.S., Denisova F.Sh. Expression of enzyme genes in agamospermous progenies of reciprocal hybrids of sugar beet // Sugar Tech. - 2001. - vol. 3, № 4. - P. 160–165.
14. Богданова Е.Д. Эпигенетическая изменчивость, индуцированная никотиновой кислотой у *Triticum aestivum* L. // Генетика. - 2003. - т. 39, № 9. - С. 1221–1227.
15. Barow M. Endopolyploidy in seed plants // BioEssays. - 2006. - vol. 28, № 3. - P. 271–281.

Резюме

На основании собственных и имеющихся в литературе данных обсуждаются соотношения фенотипических классов маркерных ферментов в агамоспермных потомствах сахарной свеклы и гипотеза о многомерности кодирования наследственной информации у растений.

On the base of previously published and literature data it has been discussed marker enzyme phenotype ratios in agamospermous sugar beet progenies and a concept of multidimensional encoding of inherited information in plants.

ЛУЦИК А.П., КОЖУХОВА Н.Е., СИВОЛАП Ю.М.

Південний біотехнологічний центр в рослинництві УААН

Україна, 65036, Одеса, Овідіопольська дорога, 3, e-mail: lytsukandrey@ua.fm

ГЕНИ, ЩО КОДУЮТЬ БІЛКИ ТЕПЛООВОГО ШОКУ КУКУРУДЗИ: СТРУКТУРА ТА ПОЛІМОРФІЗМ

Одна із загальних властивостей клітин всіх типів живих організмів полягає в тому, що у відповідь на збільшення температури вони включають синтез специфічного набору білків, званих білками теплового шоку (БТШ, heat shock protein, hsp), які допомагають клітині вижити в умовах температурного стресу і повернутися після його припинення до нормального життя. Схожість амінокислотної послідовності (гомологія) деяких з них у різних організмів (від бактерій до людини) свідчить про їх високу консервативність в еволюції, яка характерна для життєво важливих білків. Все це зробило вивчення БТШ та генів, що їх кодують, однією з центральних біологічних проблем, відкрило перспективи до з'ясування молекулярних основ стійкості (резистентності) організмів до високотемпературного стресу [1].

БТШ у всіх організмів представлені великим набором поліпептидів, і їх прийнято іменувати відповідно до молекулярної маси, вираженої в кілодальтонах (кД). У рослин БТШ вперше виявлені в 1980 році. Як і у інших організмів, БТШ рослин множини та представлені групою високомолекулярних (110-60 кД) і низькомолекулярних (35-15 кД) білків [2].

Кукурудза (*Zea mays* L.) є економічно важливою сільськогосподарською культурою південного регіону України, для якого в літній період характерна висока температура (+30...+35 °С). Негативний вплив високої температури на кукурудзу максимальний в період цвітіння і є одним з головних факторів, що лімітує врожайність і продуктивність насіння кукурудзи. Тому створення жаростійких генотипів є актуальною задачею селекції кукурудзи. Добір за допомогою маркерів (Marker Assisted Selection, MAS) дозволяє на якісно новому рівні здійснювати селекційний процес та вирішувати конкретні генетико-селекційні проблеми.

Мета даної роботи складалась з дослідження молекулярно-генетичного поліморфізму генів, що кодують БТШ, для розробки системи молекулярних маркерів стійкості кукурудзи до високотемпературного стресу.

Матеріали та методи

Матеріалом слугували 35 інбредних ліній кукурудзи, що різняться стійкістю до високотемпературного стресу (табл. 1). Насіння люб'язно надано к.б.н. Вареником Б.Ф. (Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннєзнавства та сортовивчення УААН, Одеса).

ДНК виділяли із 7-денних етильованих паростків за допомогою СТАВ-методики [3]. Полімеразну ланцюгову реакцію (ПЛР) та електрофоретичний розподіл продуктів ампліфікації здійснювали згідно умов, оптимізованих у попередніх дослідженнях [4]. Послідовності праймерів добрано з електронної бази даних по геноміці і генетиці кукурудзи «MaizeGDB» [5].

Відеозображення електрофоретичних профілів ампліфікованої ДНК та розрахунок розмірів ампліфікованих фрагментів одержували за допомогою системи документації і аналізу електрофорезних гелів „Image Master VDS” („Amersham Pharmacia Biotech”, ОКВ).

Таблиця 1

Перелік інбредних ліній кукурудзи

№	Жаростійкі лінії	№	Нежаростійкі лінії
1	Т 135	19	Гк 26
2	Т 22	20	Одеська 140
3	Дк 322	21	Р 343
4	Одеська 221	22	ОК 115
5	Одеська 329	23	Дк 437
6	Одеська 17	24	ОК 117
7	Дк 277-10	25	Одеська 430
8	СА 33	26	Дк 421
9	Одеська 384	27	Дк 429
10	F 564	28	ЛБ 106
11	W 401	29	Дк 411-12
12	ДС 103	30	Ма 43
13	ОК 44	31	Рv 250
14	ОК 119	32	Р 37/47
15	ОК 5/28	33	Е 35
16	Р 502	34	ОК 124
17	НМv 404 С	35	ОК 265-1
18	Дк 517		

Результати та їх обговорення

Обов'язковим попереднім етапом будь-якого молекулярно-генетичного дослідження є перевірка однорідності матеріалу, що досліджується. За ПЛР-аналізом трьох мікросателітних локусів (*phi065*, *umc1172*, *phi022*) оцінили генетичну чистоту 35 ліній. Для всіх ліній відмічено гомозиготний стан досліджуваних локусів та ідентичність усіх спектрів ампліфікації, що дозволило перейти до подальших досліджень.

За даними MaizeGDB в геномі кукурудзи прокартовано 13 генів, що кодують БТШ (*hsp*-гени), в т.ч. шаперони (*cpn*-гени). Ці гени локалізовано на дев'яти з 10 хромосом (крім хромосоми 2) (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика локусів, що кодують БТШ кукурудзи

Ген (локус)	Інша назва	Хромосомна локалізація	Продукт
<i>hsp26</i>	<i>umc195</i>	1.03	БТШ 70 кД
<i>cpn2</i>	<i>hsp60</i>	1.08	шаперон 60-2 мітохондриальний
<i>hsp18f</i>	<i>uaz210</i>	3.02	БТШ 18 кД цитоплазматичний
<i>hsp17.2</i>	<i>hsp18</i>	3.04	БТШ 18 кД
<i>uaz171</i>	-	4.07	БТШ 18 кД пластидний
<i>cpn10</i>	<i>umc1610</i>	4.11	шаперон 10
<i>cpn1</i>	<i>hsp60</i>	5.03	шаперон 60-1 мітохондриальний
<i>hsp101</i>	-	6.06	БТШ 101 кД
<i>hsp3</i>	<i>umc1545</i> , <i>umc1546</i>	7.00	БТШ 70 кД мітохондриальний
<i>hsp1</i>	<i>hsp70</i>	8.01	БТШ 70 кД
<i>hsp18c</i>	-	8.02	БТШ 18 кД цитоплазматичний
<i>hsp18a</i>	-	9.04	БТШ 18 кД цитоплазматичний
<i>hsp90</i>	<i>phi071</i> , <i>hsp82</i>	10.04	БТШ 90 кД

В складі декількох генів встановлено наявність мікросателітних повторів. Так, ген *hsp3* (хромосомна локалізація 7.00) містить два мікросателітних регіони *umc1545* та *umc1546*, локус *hsp90* (хромосомна локалізація 10.04) включає мікросателітний регіон *phi071*, у складі ген *cpn10* (хромосомна локалізація 4.11) є мікросателітна ділянка *umc1610*.

В нашій роботі за допомогою ПЛР-аналізу досліджували молекулярно-генетичний поліморфізм локусів *umc1545*, *umc1546*, *phi071*, *uaz171*. На рис. 1 наведено електрофореграму продуктів ампліфікації локусу *umc1545*.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 М 35

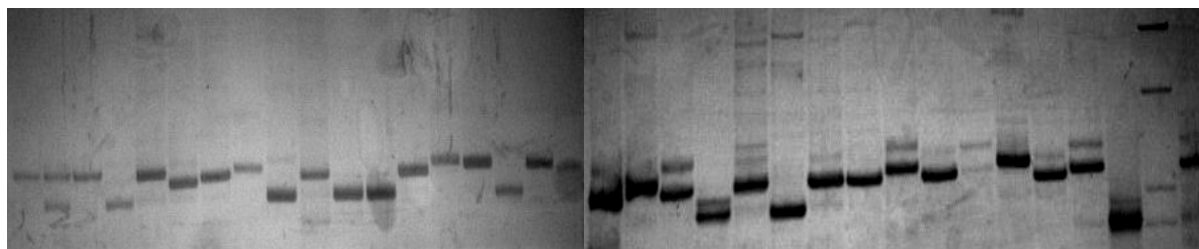

Рис. 1. Електрофореетичне розподілення продуктів ампліфікації локусу *umc1545*. Лінії кукурудзи: 1-18 – жаростійкі, 19-35 - нежаростійкі (нумерація ліній згідно табл. 1). М — маркер молекулярної ваги pGEM (“Promega”, США).

Здійснили розрахунок частот зустрічальності алелів досліджених локусів та провели порівняльний аналіз розподілу алелів між вибірками ліній, що різняться за жаростійкістю (табл. 3).

Алельний склад локусів, що кодують БТШ

Локус	Довжина алелів, п.н.	Частота зустрічальності алелів в вибірці ліній	
		жаростійких	нежаростійких
umc1545	68	0,28	0,07
	72	0,06	0,13
	76	0,21	0,47
	80	0,39	0,26
	84	0,06	0,07
uaz171	84	0,83	0,36
	98	0,17	0,64
phi071	179	0,11	0,13
	194	0,50	0,33
	108	0,28	0,27
	222	0,11	0,27
umc1546	76	0,41	0,19
	124	0,06	0,06
	129	0,53	0,75

Для локуса umc1545 характерно п'ять алелів розмірами 68, 72, 76, 80 і 84 п.н. Для вибірки нежаростійких генотипів найбільш часто зустрічався алель довжиною 76 п.н. (0,47), а жаростійких - 80 п.н. (0,39).

Локус umc1546 містив три алелі розмірами 76, 124, 129 п.н. У жаростійких та нежаростійких генотипів найчастіше зустрічався алель довжиною 129 п.н. (0,53 і 0,75, відповідно).

За локусом phi071 отримано чотири алелі розмірами 179, 194, 208, 222 п.н. У жаростійких і нежаростійких генотипів частіше зустрічався 194 п.н.-алель (0,50 і 0,33, відповідно).

Локус uaz171 містив два алеля розмірами 84 і 98 п.н. У жаростійких генотипів частіше зустрічався 84 п.н.-алель (0,83), у нежаростійких – 98 п.н.-алель (0,64).

Таким чином, за допомогою ПЛР-аналізу досліджено поліморфізм локусів, що кодують БТШ, та встановлені набори алелів, найбільш характерні для вибірки жаростійких і нежаростійких генотипів кукурудзи.

Література

1. Кулаева О.Н. Белки теплового шока и устойчивость растений к стрессу // Соросовский Образовательный журнал. Серия «Биология». – 1997. - № 7. – С. 1-10.
2. Войников В.К., Иванова Г.Г., Рудиковский А.В. Белки теплового шока растений // Физиология растений. 1984. Т. 31. С. 970-979.
3. Сиволап Ю.М. и др. Использование ПЦР-анализа в генетико-селекционных исследованиях. – Киев: Аграрна наука. – 1998. – С. 34-37.
4. Сиволап Ю.М., Кожухова Н.Е. Оцінка генотипів кукурудзи (*Zea mays L.*) на стійкість до коренево-стеблевої гнилі (збудник *Fusarium moniliforme Sheldon*). – Одеса. – 2007. – С. 3-6.
5. www.maizeGDB.org

Резюме

Проанализированы данные о структуре генов кукурузы, кодирующих белки теплового шока. Исследован молекулярно-генетический полиморфизм генов uaz171, hsp3 и hsp90, в состав которых входят микросателлитные повторы. Установлены

наборы аллелей, характерные для выборок жаростойких и нежаростойких инбредных линий кукурузы.

Проанализовані дані про структуру генів кукурудзи, що кодують білки теплового шоку. Досліджений молекулярно-генетичний поліморфізм генів *uaz171*, *hsp3* і *hsp90*, до складу яких входять мікросателітні повтори. Встановлені набори алелів, характерні для вибірок жаростійких і нежаростійких інбредних ліній кукурудза.

Information about the structure of maize genes encoding the heat shock proteins is analysed. Molecular-genetic polymorphism of genes *uaz171*, *hsp3* and *hsp90* containing microsatellite repeats is investigated. The alleles sets characteristic for samplings of the heat-resistant and unheat-resistant inbred lines are defined.

МЕЛЬНИКОВА М.Н., ПАВЛОВ С.Д., АНТИПОВА Н.В.

Московский Государственный Университет, биологический факультет, кафедра ихтиологии,

119899 Россия, Москва, Ленинские Горы 1, стр.12. e-mail: melnik-06@mail.ru

ПОЛИМОРФНЫЕ ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТИ В ПОПУЛЯЦИЯХ КАМЧАТСКОЙ МИКИЖИ (*PARASALMO (O.) MYKISS*)

Камчатская микижа (*Parasalmo (O.) mykiss*) является объектом красной книги, а ее жилая форма (микижа, радужная форель (rainbow trout)) один из наиболее ценных объектов мирового рыбоводства. В то же время, статус этого вида дискусионен, единого мнения о его родовой принадлежности не существует; разные авторы относят микижу к родам *Salmo*, *Parasalmo* или *Oncorhynchus*. Некоторые ученые по-прежнему полагают, что камчатская семга и жилая микижа не две формы одного и того же вида, а разные виды. Продолжению этой дискуссии способствует чрезвычайная высокая экологическая пластичность микижи. На камчатском полуострове этот вид образует не только проходную и жилую формы но целый ряд промежуточных между ними форм.

Все это, а также то, что только в Азии тихоокеанские лососи представлены единственными сохранившимися в мире дикими популяциями, места обитания которых находятся в труднодоступных районах, делает их уникальным объектом для проблем происхождения группы, микроэволюции, структуры вида и видообразования.

Данное исследование является продолжением работ по оценке внутривидовой изменчивости на уровне генома ДНК у камчатской географической группы *Parasalmo (O.) mykiss*, первые результаты которого описаны в предыдущих работах авторов [1].

Рестриктный анализ и секвенирование фрагментов мт-ДНК (гены *cytb*, ND/3, ND/4, ATF 6, ATF 8, части D-loop) обнаружили низкий уровень изменчивости митохондриальной ДНК камчатских популяций микижи по сравнению с американскими популяциями и оказались неперспективными для дальнейших исследований популяционного уровня. Анализ генетической изменчивости ядерной ДНК, включающий в себя секвенирование спейсеров рибосомальной ДНК и рестриктный анализ мелкощепящими эндонуклеазами гормонов роста I и II обнаружил единичные мутации. Стало очевидно, что представленные в литературе данные по варибельным участкам генома у американских форелей и дающие генетическую детерминацию популяций у других организмов не дают результатов в применении к монофилитичной камчатской группе *Parasalmo (O.) mykiss*.

Более перспективным показалось использование в качестве маркерных систем полиморфных последовательностей ДНК, которые могут находиться как в кодирующей части генома, так и в некодирующей.